

Maalaisten apostoli: Haanpää talonpoikien kuvaajana

1. Kiistelty kirjailija

Pentti Haanpää (1905—1955) on ollut miltei ensi teoksensa julkaisemisesta alkaen kiistellyimpiä kirjailijoitamme. Etenkin hänen oletettu vasemmistolaisuutensa on ollut ristiriitaisten tulkintojen lähteenä 20-luvulta aina 70-luvulle asti. Novellikokoelmallaan *Kenttä ja kasarmi* hän sai aikaan kirjallisuudenhistoriamme ankarimman kirjasodan. Kaikki suuret kustantamot sulkivat häneltä ovensa 1930-luvulla, kun hänet leimattiin vasemmistolaiseksi, mikä leima oli tietysti huono lapuanliikkeen ja kommunistilakien aikakaudella.

Haanpään poliittisuus on säilynyt palonarkana aiheena kirjailijan kuoleman jälkeenkin: 70-luvun puolimaissa ”kirjallinen punakaarti” ja ”porvaristo” kävivät vielä kerran toistensa kimppuun Haanpään nimeen; tällä kertaa kiisteltiin hänen jälkeenjääneistä papereistaan.¹

Haanpään tukimus on aina 80-luvulle asti urautunut hänen saamansa vasemmistolaisleiman perusteella. Osa tutkijoista tuomitsee hänet taitamattomaksi omien poliittisten ennakkoluulojensa takia² tai — mikäli joutuu tunnustamaan hänen taitonsa — sivuuttaa kaikki vasemmistolaisen hengen ilmaisut hänen tuotannossaan.³ Toiset puolestaan korostavat Haanpään poliittisuutta ja luokkatietoisuutta⁴ ja jättävät hänen muut ominaisuutensa vaille huomiota. Ei siten olekaan ihme, että Haanpään persoonan kuvaukset usein menevät aivan ristiin: häntä sanotaan sekä äärimmäiseksi individualistiksi⁵ että marxilaiseksi luokka-

¹Ks. esim. Sallamaa 1975, 65; vrt. Karonen 1976.

²Esim. Koskenniemi 1929; vrt. Karonen 1976.

³Vrt. Leimu 1978, 75—76.

⁴Esim. Turtiainen 1935, Pennanen 1935, Meri 1974, Sallamaa 1975.

⁵Esim. Karonen 1971.

taisteilijaksi,⁶ ateistiksi tai vain antiklerikalistiksi ja vapaauskoiseksi,⁷ ”sotienvälisen Suomen loukkaamattomiksi katsottujen arvojen rienaajaksi”⁸ tai yhteiskunnan totuudenmukaisen läpileikkauksen tekijäksi.⁹

Ehkä juuri varhemman tutkimuksen urautuneisuus (erilaisten poliitisten, uskonnollisten, yhteiskunnallisten ja maailmankatsomuksellisten asenteiden vuoksi) on aiheuttanut sen, että Haanpää on säilyttänyt kiinnostavuutensa läpi vuosikymmenten. Aiheiden yhteiskunnallinen ajankohtaisuus on mennyttä; nyt voidaan kohdistaa huomio Haanpään kirjailijanpersoonaan ja hänen taiteeseensa ottamatta kantaa päivän kiistakysymyksiin. Haanpään klassikon asema tunnustetaan nykyisin sekä oikealla että vasemmalla, ja vuosi vuodelta syntyy tutkimuksia, joissa kirjailijasta tuodaan esiin uusia piirteitä. Erimielisyydet ovat 80-luvulla siirtyneet koskemaan enemmän kirjallisuutta kuin kirjailijaa.¹⁰

Haanpään asema kirjallisessa kentässä ei sekään ole selvä: häntä ei ole koskaan voitu sijoittaa mihinkään taidesuuntaukseen tai kirjalliseen instituutioon.¹¹ Tulenkantajiin, joiden yhteyteen tai sukupolveen hänet usein on liitetty,¹² hänet yhdistää oikeastaan vain sama esiintuloaika.¹³ Haanpää aloitti oman kirjallisen suuntansa, päiväkirjan mukaan sitä paitsi aivan tietoisesti.¹⁴ Sijoittamattomuus ja uudenlainen kuvaus- ja kerrontatapa lienevät syitä sekä siihen, että Haanpää 30-luvulla kohtasi niin suurta vastustusta, että myöhempiinkin ristiriitaisiin tulkintoihin ja ymmärtämättömyyteen.

Lähes kaikki Haanpään tutkijat ovat sitä mieltä, että kirjailijan ominta alaa ovat hänen novellinsa eli ”juttunsa”.¹⁵ Romaanit ovat (useimmiten) jääneet novellien tutkimuksen varjoon; niiden tutkimus on jäänyt miltei arvostelujen varaan. Toinen Haanpäää koskeva yleinen väite kuuluu, että kirjailija on maalaisköyhälistön ja tämän sosiaaliryhmän asenteiden tulkki.¹⁶ Raoul Palmgren lukee Haanpään ”työläiskirjailijoihin”, koska ”tämä edusti myös tuotannossaan työväestöä lähellä olevia aihepiirejä ja asenteita”.¹⁷ Palmgrenin toista työläiskir-

⁶Meri 1974.

⁷Esim. Kauppinen 1966, 53; vrt. Leimu 1978, 76.

⁸Laitinen 1981, 423.

⁹Turtiainen 1935.

¹⁰Ks. esim. Varpio 1982, Karonen 1983.

¹¹Vrt. Kinnunen 1982, 40.

¹²Esim. Tarkiainen—Kauppinen 1967, Laitinen 1981, 421.

¹³Vrt. Saarenheimo 1966, 118—119.

¹⁴Ks. esim. Haanpää 1976, 234—235 (muistiinmerkintä vuodelta 1933).

¹⁵Esim. Koskimies 1940, 367, Pekkanen 1945, 395, Koskenniemi 1951, 179, Seppä 1977, Laitinen 1981, 422.

¹⁶Ks. esim. Turtiainen 1935, Laitinen 1981, Palmgren 1983.

¹⁷Palmgren 1983, 233.

jailijan kriteeriä Haanpää sen sijaan ei täytä: syntyperänsä ja asemansa¹⁸ puolesta hän kuuluu sekä äidin- että isänpuoleisten sukujuurtensa perusteella talonpoikaisluokkaan.¹⁹

Haanpää on kirjoittanut kymmenen kokonaista romaania sekä yhden keskeneräiseksi jääneen; siten on aivan kohtuutonta liiaksi korostaa hänen novellistin ansioitaan. Oikea termi hänen kuvaamiseen on yksinkertaisesti ”prosaisti”. Maalaisväestön kuvaajana Haanpää sen sijaan voidaan pitää kiistatta; kaupunki on hänelle kummajainen,²⁰ jota hän vieroksuu sekä romaaneissaan että päiväkirjamerkinnoissään.²¹ Yhtä itsestään selvä ei ole väite Haanpään maalaisköyhälistön kuvauksen keskeisyydestä. Köyhä maalaisväestö on toki Haanpään monissa teoksissa ensisijaisessa asemassa, mutta ei suinkaan ainoa kuvauksen ja asenteiden perusta. Tällainen hieman vääristynyt kuva Haanpään kuvauksen kohteista saattaa olla peräisin juuri siitä, että jutut ovat aina olleet pääasiallinen tutkimuksen aihe: jutuissa kuvattavat henkilöahmot lienevät köyhälistöstä useammin kuin romaaneissa esiintyvät.

2. Sosiaaliluokkajako

Selvittääkseni Haanpään romaanien henkilöahmojen jakautumisen eri sosiaaliluokkiin olen laskenut kaikki romaanien toimivat henkilöt ja sijoittanut heidät ammattien perusteella tehtyyn sosiaaliluokitukseen.²² Luvuissa eivät ole mukana sotilasaiheisten romaanien henkilöt heidän ”ammattinsa” erilaisen, maatalousyhteiskuntaan liittymättömän luonteen vuoksi. Jokaisen ammatin olen laskenut uudeksi silloinkin, kun sama henkilö vaihtaa ammatiaan. Lukujen ulkopuolelle olen jättänyt kvantifioimattomat ryhmät tyyppiä ”joukko mökinakkoja”, ”talonpoikien ryhmä” yms. Sosiaaliryhmiin jakautuminen muodostui seuraavanlaiseksi:²³

¹⁸Palmgren 1965, 6.

¹⁹Kauppinen 1956, 10, Kauppinen 1966, 31.

²⁰Vrt. Saarenheimo 1984, 133.

²¹Ks. esim. Haanpää 1976, 283.

²²Käyttämäni luokitus perustuu Urho Rauhalan vuonna 1966 tekemään suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen kerrostuneisuuden tutkimukseen. Tutkimuksessa on kriteereinä ammattien saama arvostus. Mukana on noin 1300 ammattia ja arvioijina noin 120 eri puolueiden kunnanvaltuutettua. Ks. Rauhala 1966, 50–62.

²³Yksityiskohtaisempaa jaottelua ks. Palomäki 1984, 49.

Sosiaaliryhmä		miehet	yht.	naiset	yht.	kaikki
yläluokka ²⁴	1	2				
	2 I	15	30		2	32
	3	13		2		
keskiluokka	4	13		4		
	5 II	47	80	5	26	106
	6	20		17		
alaluokka	7	34		14		
	8 III	19	90	13	63	153
	9	37		36		
Edustajia yhteensä			200		91	291

Taulukosta näkyy, että alin sosiaaliryhmä on — erityisesti miehistä puhuttaessa — vain jotenkin merkitsevästi suurempi kuin keskiluokka. Keskiluokan miesten osuus on 40 % kuvattavista, ja naiset mukaan lukiin sen osuus yltää vielä noin 36 %:iin. Sosiaalisen yläluokan osuus on lukujen perusteella jopa 11 %. Alimpien ryhmien osuudeksi jää noin 53 %.

Totuus ei silti ole näin yksinkertainen, vaikka taulukko varmasti antaa karkean suunnan. Kerronnalliset osuudet ja henkilöiden asema sekä roolien keskeisyys muuttavat kuvaa jonkin verran. Naisten osuus esimerkiksi on melkoisen pieni: he eivät romaaneissa juuri nouse keskeiseksi henkilöiksi, siitä puhumattakaan, että heidät kelpuutettaisiin päähenkilöiksi asti. Samalla tavoin sosiaalisen yläluokan osuus on lukuina liian suuri: kerronnallisesti sen edustajat ovat vähäpätöisissä osissa, mutta Haanpää ei olisikaan yhteiskunnallinen kirjailija, ellei heitä lainkaan olisi mukana — vastapoolleina alemmille ryhmille.

Haanpään sosiaalista yläluokkaa edustavat lääkärit ja tuomarit (2 I), nimismiehet, rovasit, kirkkoherrat ja yleensä vain papit sekä tohtorinna ja papinrouva (3 I). Kaikkein ylimpäänkin sosiaaliryhmään on päässyt kaksi edustajaa. Toinen on *Noitaympyrässä* maalaisjätkästä ”ministeriksi” kohonnut mies ja toinen *Jauhoissa* esiintyvä ”kuvernöö-

²⁴Rauhala käyttää tutkimuksessaan systemaattisesti *kerrostuma*-termiä. Sosiologiassa yleensäkin *luokka* ja *kerrostuma* ovat eri käsitteitä (ks. esim. Allardt 1983, 106–107). Tässä näiden termien erottelu ei mielestäni ole tarpeellista: Haanpään ammattiryhmät eivät (yleensä) ole ”luokkatietoisia” ryhmiä.

ri”.²⁵ Kukaan ylimmän sosiaaliluokan edustaja ei kuitenkaan pääse päähenkilöksi, ja sivuhenkilöinäkin heillä on vähäpätöinen (joskin leimallinen) rooli.

Keskiluokan edustajat sitä vastoin täyttävät lukumäärin kuvatun osuutensa. Ylimpänä (4 II) ovat opettajattaret ja opettajat sekä pari tilanomistajaa. Luokassa 5 II ovat valtaryhmänä maanviljelijät sekä lisäksi muutama poliisi ja kauppias. Luokassa 6 II ovat niin ikään pääedustajina talonpojat²⁶ sekä jokunen metsätyömiesten pomo. Keskiluokan osuus on myös kerronnallisesti tärkeä: sen edustajat ovat päähenkilöinä *Kolmen Töröpään tarinassa* ja *Isännissä ja isäntien varjoissa* sekä keskeisinä rinnakkaishenkilöinä *Jauhoissa*. *Yhdeksän miehen saappaissa* (jonka henkilöt eivät siis ole taulukossa mukana) on saapasparin omistajien joukossa niin ikään tukevan talon omistaja. Sivuhenkilöinä keskiluokan — ja siis talonpoikien ryhmän — edustajia on jokaisessa romaanissa.

Alin sosiaaliluokka on odotetusti Haanpään suurin ryhmä, ja taulukon luvut vastaavat kerronnallisen osuuden suuruutta. Ryhmä koostuu metsätyömiehistä, erittäin pienten talojen omistajista, mökkiläisistä ja torppareista sekä myyjättärestä (7 III), maatyömiehistä ja sekatyömiehistä (8 III) sekä rengeistä, piioista, paimenista, ruotiukoista, päiväläisistä, huutolaisista ym. sellaisista, joilla ei voida katsoa olevan minikäänlaista asemaan liittyvää omaisuutta (9 III). Useissa romaaneissa alimman sosiaaliluokan edustajat ovat päähenkilöinä ja jokaisessa romaanissa ainakin sivurooleissa.

Kuten artikkelin alussa mainitsin, alimman sosiaaliryhmän edustajat ovat saaneet Haanpää-tutkimuksissa runsaasti huomiota osakseen, jopa yli lukumääräisen osuutensa. Siksi tarkastelen seuraavassa ennen kaikkea Haanpään keskiluokkaa ja erityisesti talonpoikia luokan valtaedustajina.

3. Torpparit ja isännät vastakkain

Haanpään talonpoikiin kohdistuvissa asenteissa voi erottaa kolme toisistaan eroavaa kautta. Ensimmäisen kauden pääedustaja on romaani

²⁵”Maaherraa” vastaava ”kuvernööri” ei esiinny Rauhalan luokittelussa.

²⁶Talonpoikien sosiaalisessa luokittelussa oli vaikeuksia. Rauhala luokittelee maanviljelijät tilan pinta-alan mukaan, jota Haanpää ei tietenkään mainitse romaaneissaan. Olen käyttänyt tällä kohden omaa tulkintaa: Jos Haanpää sanoo talossa olevan useita renkejä tai piikoja, olen sijoittanut isännät luokkaan 5 II (Rauhalan luokituksessa 15—40 ha viljeltyä peltoa). Uskoakseni tätä pienemmillä tiloilla ei ollut palkollisia, ei ainakaan useita. Jos palkollisia ei mainita mutta kirjailija puhuu talonpojista tai isännistä, olen sijoittanut viljelijän luokkaan 6 II.

Hota-Leenan poika sekä lisänä sen molemmin puolin ilmestyneet romaanit. *Noitaympyrässä* kääntymyksen idut ovat kuitenkin jo nähtävissä. Uusien asenteiden valtakautta edustaa romaani *Isännät ja isäntien varjot*. Kolmannen kauden edustajia ovat sota-aiheiset romaanit sekä viimeinen romaani *Jauhot*. Vuosilukuihin kaudet voidaan jakaa seuraavasti: 1. kausi: 1927—1931, 2. kausi: 1935—1938, 3. kausi: 1940—1949.

Karkeasti yleistäen voi talonpoikiin suhtautumisen laatusanoiksi esittää seuraavat: 1. kautta leimaa *tehdenssimäinen antipatia*, 2. kautta *tendenssimäinen sympatia* ja 3. kautta *tendenssitön sympatia*.

Haanpään kaksi ensimmäistä romaania ovat löysästi historiallisia. Niiden tapahtumat sijoittuvat kuitenkin torppariaikaan. Talonpoikien ja torpparien roolit olivat yhteiskunnassamme jyrkässä vastakohtasuhteessa vuoteen 1922, jolloin ns. ”Lex Kallion” perusteella torpparit itsenäistyivät.²⁷ Molempien romaanien tapahtumat päättyvät suurin piirtein näille vaiheille, ja siten ne edustavat luonnostaan todellisen yhteiskunnan pohjalta nousevaa torpparien ja isäntien vastakohtasuhdetta. Haanpää asettuu tietoisesti edellisten puolelle, minkä voi lukea esim. hänen vastauksestaan kyselyyn *Hota-Leenan pojan* synnystä:

Se on elämäkerta — —. Sillä olin nähnyt, että maan huomatuista ja mahtimiehistä kirjoitetaan elämäkertoja — —. Sitten olin kuullut, että jotkut asettaisivat arvoon myös niin sanotut maan hiljaiset — — että he itse asiassa olisivat se ponnistuslauta, jonka turvin viisaat ja mahtavat voivat tointaan osoittaa.²⁸

Ajatukseen sisältyy selvä tendenssi: tahto ajaa vähäisen kansan asiaa kirjallisin keinoin. *Noitaympyrän* alaluokkaa edustavat metsätyöläiset, mutta työttöminä vaeltaessaan joutuvat hekin satunnaisesti talonpoikien yhteyteen. Siten tämänkin romaanin sivuilta voi lukea Haanpään isäntiin kohdistuvia mielipiteitä.

Ensimmäisen kauden romaaneissa vastakohtaparina ”rikas — köyhä” ovat siis talonpojat sekä näiden alaiset, torpparit, rengit, päiväläiset yms. Talonpojat esitetään tendenssin mukaan alaistensa työn riistäjinä. Isäntien luonnekuvaus on tällä kaudella aina karikatyyrimäistä; he ovat oikeastaan vain huonoja ominaisuuksia edustavia tyyppejä. Heitä luonnehtivat lähinnä omaisuuden kartuttamiseen liittyvät piirteet: ahneus, itaruus, alaistensa työn hyväksikäyttö viimeiseen hikipisaraan saakka, tunteettomuus köyhiä kohtaan ym.

Perinteisen talonpoikaisen ajattelutavan mukaan ahkera työnteke on ihmisen arvon ainoa mitta — ahkera renkikin on isännän hyvää

²⁷Ks. esim. Jutikkala 1982, 208.

²⁸Haanpää 1976, 141—142 (muistiinmerkintä vuodelta 1929).

omaisuutta. Kerjäläisiä ja kulkureita isäntä pitää laiskottelijoina ja ”retkulaisina, jotka venyvät penkeillä, eivät yritä uskosta, makaavat” (KTT 304).²⁹ Ruumiillisen työnteon ihailu on Haanpään talonpojissa lajityyppinen ominaisuus. Pula-ajan massatyöttömyys ja vuoden 1918 tapahtumatkin johtuvat talonpojan mielestä siitä, etteivät ”paisuksissa” olleet työmiehet ”takavuosina tahtoneet taipua talon töihin” (NY 150). Negatiivisesti nähdyn talonpojan arkkityyppi esiintyy *Noitaympyrässä* tilapäisen rengin ajatuksina:

Pate Teikan mielestä tämä isäntä oli kuin luontokappale, yksiviivaisten ajatusten lihaksi tulemus. — Hän ei tuntenut mitään risti-riitoja, epäilyksiä. — Hän ei mieleensä ei koskaan juolahtaisi, että voitaisiin kiertää jonkun esineen toiselle puolelle ja katsoa sitä sieltä. — Niin, tämä Korpelan isäntä oli kuten julmakuhmuinen, nupo sonni. Hänellä oli yhtä muuttumattomat mielipiteet. (NY 150.)

Antipatiakauden romaaneissa Haanpää joutuu tendenssin myötä esiintymään myös itseään vastaan. Hänen elämäkertatiedoistaan ilmenee näet jokseenkin vakuuttavasti, että hän itse ajatteli täysin talonpoikien tapaan ruumiillisen työn arvosta. Maalaisympäristössä pelkällä kirjoitustyöllä elävää kummasteltiin,³⁰ ja kirjailija ajatteli itse samoin. Hän halveksii omaa työtään ja elämäntapaansa: ”Nytkin ovat muut täällä maakylässä kovissa töissä. Minä vain istun ja makaan kotimökkilläni.”³¹ Kirjailijan työ ei ole ”tosi työtä”: ”Tuntuu kuin en voisi tätä hommaani oikein pitää kunniaissa, kuten se ei olisi miehen hommaa, kuten siinä olisi jotakin lapsellista ja hävettävää.”³² Talonpoikainen ajattelu istuu hänessä itsessäänkin niin syvässä, että oma ammatti tuntuu väärältä ja sillä ansaitut rahat keplottelukeinoilla saavutetuilta. Tätä taustaa vasten voi ymmärtää hänen nuoruusvuosiensa ”torpparin” ja ”tukkijätjän” ammateilla keikailut.³³ Tietävästi hän ei muutamaa viikkoa lukuun ottamatta tehnyt koskaan elämässään ruumiillista työtä.³⁴

Myös koulun penkillä istuminen on perinteisen talonpoikaisen ajattelun mukaan laiskottelua. *Hota-Leenan pojassa* isäntä päästää renkinä vastahakoisesti rippikouluun, koska ”renkimies joutui niille istumätöille näinä kiireisinä toukoaikoina” (HP 173). Isännän ajattelu osoit-

²⁹ Aineslähteiden sivunumerot viittaavat *Teokset*-sarjan vastaavan osan sivuihin.

³⁰ Vrt. Seppä 1977.

³¹ Ks. kirje teoksessa Kauppinen 1966, 152.

³² Ks. kirje teoksessa Kauppinen 1966, 146.

³³ Ks. esim. Palmgren 1983, 237.

³⁴ Ks. esim. Palmgren 1983, 237.

taa hänen ahneuttaan, mutta jälleen ironian piikin voi uumoilla kohdistuvan kirjailijaan itseensä. Toistaiseksi selvittämättömästä syystä Haanpää itse jäi pois koulusta pariaksi vuodeksi.³⁵

Usein tendenssimäisen antipatian kaudella Haanpään tahdon ja tiedostamattoman tunteen alaiset asenteet tuntuvat menevän ristiin. Talonpoika-riistäjillä on Haanpään omia ominaisuuksia todennäköisesti hänen tarkoittamattaan ja tietämättään.

4. Talonpojan alamäki

Noitaympyrän kirjoittamisesta alkaen Haanpään romaanit politisoituvat, ja tämä poliittinen kausi kestää *Isännät ja isäntien varjot* -romaanin kirjoittamiseen asti.³⁶ Poliittisen kauden tunnusmerkkejä ovat aiheiden aktualistuminen ja yhteiskuntanäkemyksen laajeneminen: yhteiskunta ei koostu enää vain talonpojista ja maatyöläisistä, vaan siihen kuuluu muidenkin sosiaaliluokkien edustajia, myös kaupunkilaisia. Lamakausi, jonka Suomessa katsotaan alkaneen jo vuonna 1928,³⁷ muutti Haanpäättä ja myös hänen asenteitaan talonpoikia kohtaan. *Noitaympyrässä* esitetään vanhana luulona — joka oli usko vielä edellisissä romaaneissa — ajatus, että talonpojat olisivat varallisuudessaan vankkumattomia:

Talonpoika on lopultakin herra. Hän ei kysele töitä, ei kumarra kehtään. Jos häntä joskus rasittaa köyhyys, kuivuus ja halla, ei hänen koskaan tarvitse kuunnella käskijän ääntä. — — Tämä oli asiantila joskus ollut. Mutta nythän — — sadankin tuhannen maatilan nurkkakivet liikahtelivat. (NY 154.)

Isännät ja isäntien varjot osoittaa lopullisesti, että myös talonpojat ovat "talousjärjestelmän noitaympyrässä" alimpien sosiaaliryhmien ohella. Laman aikana monia vankkoja tiloja jouduttiin myymään pakkohuutokaupalla pilkkahinnasta nousukauden helppojen lainojen maksamiseksi,³⁸ ja asenteen muuttumiseen vaikuttaneet syyt todetaan edellisessä lainauksessa aivan konkreettisesti. Nyt myös talonpoika tarvitsee puolustajansa.

Isäntien romaanissa talonpojan kuva onkin sitten aivan erilainen kuin aikaisemmissa romaaneissa. Teos on tendenssimäinen talonpojan

³⁵Kauppinen 1966, 51—52.

³⁶Leimu 1978, 77.

³⁷Ks. esim. Suvanto 1982, 299—300.

³⁸Ks. esim. Huttunen 1968, 616.

puolustus, ja syytös kohdistuu nyt järjestelmään ja virkaherroihin. Vaikka kyseessä on tendenssi ja tahto, yhä enemmän Haanpään omia ominaisuuksia alkaa esiintyä talonpojissa. Ensimmäinen muutoksen merkki on jo se, että talonpojat nyt pääsevät syvemmän kuvauksen kohteiksi: karikatyyrimäinen riistäjätyyppi katoaa ja tilalle tulee persoonallinen ihminen.

Paitsi järjestelmä talonpoikien vastapooliksi nousee *Isännissä ja isäntien varjoissa* kaupunki, Haanpään itsensäkin vieroksuma ”ilmiö”:³⁹

Miksi piti maasta nousta tuollaisia kivisiä, ahdistavia seutuja, miksi ihmisten keräytyä liian lähetysten kuten litomatokset? — — Epäilemättä joka komero asutettiin rahanvaihetajilla, taskuvarkailta, huijareilla, joutilailla maleksijoilla. Epäilemättä tämä kivinen erämaa oli ikuinen imeväinen, jota maaseutu sai kantaa povellaan. (IIV 140.)

Edelliset ajatukset ovat maalaisisännän, mutta samoja ajatuksia kannattaa Haanpää, jonka päiväkirjassa ensimmäisenä Helsingin matkan päivänä on merkintä: ”Sitten tuli Helsinki, jonka kohua ja liikettä tunnuin kammoavan. Ensimmäiseksi onnettomuudekseni jäi toinen kalossini autoon — — .” Vain onnettomuuksia on siis odotettavissa. Parin päivän kuluttua hän kirjoittaa: ”— — eikähän täällä tarvitsisi kestääkään kuin pari päivää — —.”⁴⁰ Huijarien lisäksi kaupungeissa asuvat sekä talonpoikien että Haanpään vihaamat virka- ja pankkiherrat.

Toisen kauden talonpoikaisnäkemystä edustaa pelkistetyimmän uudistalon viljelijän saama kuvaus:

Työ oli hänen ilojaan: Nauttien hän voi puristaa kirveen tai lapion vartta. Oli ilo olla suolla auringon paisteessa — — ja tuntea lihaksiensa liikahtelevan väkevästi ja ojan jatkuvan mustana, suorana ja kauniina. — — Oli ilo tietää, että oli suuri syyllinen tällaiseen luomisen työhön, että loi omaa maataan — —. (IIV 70—71.)

Työn ilo, ruumiillisen voiman ja maan kauneuden ihailu ovat nyt keskeisiä käsitteitä isännistä puhuttaessa. Jopa talonsa menettävä isäntä voi saada lohdutusta työnteosta:

Nyt kävi työ kuten lievittävästä ja rauhoittavista lääkkeistä. Siinä ei kyllä ollut sitä raikasta hommanmakua kuin joskus ennen. (IIV 54.)

³⁹Vrt. Saarenheimo 1984, 133.

⁴⁰Haanpää 1976, 283, 287.

Voi panna merkille, että talonpojat ovat Haanpään romaaneissa ainoat ihmiset, jotka voivat tuntea iloa työnteosta. Kaikki muut ihmiset tekevät työnsä pakosta, vain leivän hankkimiseksi; köyhien ihmisten työnteoko kuvataan aina pelkäksi raatamiseksi. Vielä merkitsevämpää on, miksi työn iloa yleensä voi kokea: perimmäinen syy iloon on se, että saa luoda omaa maataan. Kommunistiksi leimattu Haanpää siis puolustaa yksityisomaisuutta salailematta! Muut syyt työn ilon kokemiseen ovat tuttuja Haanpään omasta persoonallisuudesta. Talonpoika on — tai ainakin luulee olevansa — oman työnsä herra. Hän on riippumaton toisten määräysvallasta ja käskyläisyydestä. Hänen ei tarvitse nöyristellä kenenkään edessä. Täsmälleen samat ihanteet ovat Haanpäälle pyhiä hänen omassa työssään. Vain kerran elämässään hän ”sortuu” tekemään työtä toisen käskyläisenä, mutta hän lopettaa sen äkkiä merkiten päiväkirjaansa: ”Eihän minun ole ansionkaan kannalta pakko minään kynärenkinä olla.”⁴¹ Talonpojan työn ilon korostaminen voi lisäksi johtua tendenssistä. Vääräys talonpoikia kohtaan tuntuu sitä suuremmalta, kun edes ahkeruus ei riitä talon pitämiseen.

5. Ne ampuvat hevosiakin

Siirtymä toisesta sympatian kaudesta toiseen, tendenssittömän sympatian kauteen ei ole jyrkkä: monet asenteet jatkuvat sellaisinaan. Uutta näkökulmaa positiivisille ajatuksille tuovat mukanaan sota-aikoja kuvaavat romaanit ja niistä etenkin *Yhdeksän miehen saappaat*.

Haanpää on jyrkkä sodan vastustaja ja pasifisti molemmissa sota-aikaa kuvaavissa romaaneissaan.⁴² Monien muiden ilmaisutapojen ohessa tämä asenne heijastuu talonpoikien kuvauksissa. Nyt talonpojat eivät enää ole riistäjiä sen paremmin kuin riistettyjäkään. He ovat se yhteiskuntaluokka, joka työllään elättää sekä rintamasotilaat että kaupunkilaiset.

Sota-ajan romaaneissa isäntiä ei esitetä yhteiskuntaluokkana (luokkatietoisessa mielessä). He eivät ole päähenkilöitäkään lukuun ottamatta yhtä saappaiden omistajaa. Haanpään asenteet näkyvät siinä, että hän rinnastaa maatalon työnteon ja vuosien samanlaisen työjärjestyksen rikkumattomuuden järjelliseksi vastakohtaksi sodan mielettömyydelle. *Korpisodan* sotilaissa ”totinen, kodikas tunkio” herättää toivoa, ”että ensi kesänäkin on vilja heiluva tuulessa”, se on ”rohkaiseva ja

⁴¹Haanpää 1976, 73.

⁴²Vrt. Leimu 1978, 78.

ilostuttava näky” (K 162). Maatalon rauhallinen idylli koskettaa jopa kaupunkilaista, johon pelkkä talonpojan status riittää tekemään rauhoittavan vaikutuksen. Lomailevaan luutnantti Jopperiin ”maalaistalon suuren tuvan tilavuus” vaikuttaa ”kuin kirkko” (YMS 310). Maatalo rinnastuu itse isänmaahan, sodasta piittaamatta ”maa kasvattaa leipää” (YMS 308).

Kersantti-talonpoika Nirvaan sijoittuvat oikeastaan kaikki henkilöön kohdistuvat sota-ajan romaanien talonpoika-ajatukset (*Korpisodassa* siviiliammatteja ei aina edes mainita), mutta hänen kuvansa riittää tuomaan asenteiden positiivisuuden esille. Nirva on sympaattinen ihminen, joka kaipaa kotiaan, perhettään ja lehmäänsä sekä suree miellesään, kun kotitalon kevättyöt jäävät tekemättä hänen sotiessaan. Oireellisesti Nirva on koko romaanissa ainoa henkilö, jota sota ei pysty muuttamaan keinottelijaksi ja seikkailijaksi: hänen terve talonpoikaisjärkensä auttaa häntä pysymään normaalina ihmisenä järjettömissä oloissakin.

Nirvassa on myös — kaikkien positiivisesti esitettyjen talonpoikien tapaan — Haanpään omia ominaisuuksia. Haanpää on eläinten ystävä, joka muun muassa vastustaa turhaa metsästystä.⁴³ Useissa kohdin sekä *Korpisodassa* että *Yhdeksän miehen saappaissa* Haanpää puhuu sotilaiden ”surkeimmista sotakuvista”, hän säälii viattomia kotieläimiä, ”järjettömiä ihmisen orjia”, jotka ihminen on vetänyt mukaan järjettömän sotansa kärsimyksiin, ”taisteluihin ja kohtaloihin” (esim. K 166). Sääliä tuntee myös kersantti Nirva, joka pystyy jopa sankaritekoihin suojellakseen hoitoonsa uskottuja hevosia:

Sillä vetoeläimen, totta jumalauta, piti saada hoitonsa, vaikka ihminen kävikin sotaa. (YMS 318.)

Haanpää muuten toimi itsekin sodassa varastomiehenä kenttähevos-sairaalassa⁴⁴ — lieneekö sympaattinen hevostenhoitaja peräisin tältä pohjalta?

Sodanaikaisten romaanien positiivinen asenne on selvästi tendenssittön. Ainoana tendenssinä voidaan niissä pitää pasifismin aatteen ajamista, joka sinänsä ei ole riittävä syy nostamaan juuri maataloja ja isäntiä positiivisesti leimattuun asemaan. Vaikuttaa siltä, että nämä tunnot nousevat suoraan Haanpään sydäimestä. Aitona maalaisympäristön kasvattina hän tuntee, että talonpoikaisen elämän piiri on tuttu ja turvallinen. Tendenssittömyyttä osoittaa myös se seikka, että talon-

⁴³Ks. esim. Kauppinen 1966, 56—57.

⁴⁴Kauppinen 1977, 9.

pojilla on sota-ajan romaaneissa suhteellisen pieni osuus: kun Haanpää esittää ohjelmallisia ajatuksiaan, niitä edustavat henkilöt nousevat aina keskeiseen asemaan romaaneissa.

Tendenssittömän sympatian kauden edustaja on myös romaani *Jauhot*. Teos kertoo jälleen torppariajasta, kuten antipatian kaudenkin romaanit, joten torpparien ja isäntien vastakkain asettamisen mahdollisuus olisi tarjolla jo itse aiheen pohjalta. Asenteesta ei kuitenkaan näy enää jälkeäkään, kirjailija ei enää halua tarttua tähän asiaan.

Jauhoissa ei ole nimenomaista päähenkilöä; siinä esiintyy useita keronnallisesti samanarvoisia rinnakkaishenkilöitä. Yksi näistä on Haanpään koko tuotannon sympaattisin henkilöahmo: talonpoika Veija Kataja. Positiiviset ja jopa Haanpään henkilöille yleensä vieraat iloiset luonteenpiirteet suorastaan kasautuvat tähän isäntään. Samoin häneen tuntuvat keskittyvän kirjailijan persoonan omat piirteet. Kataja on ahkera työntekijä, joka aamuisin ”hyppäsi herättyään vuoteesta kuin poukka pesästä ja alkoi puuhailla” ja jolle uni ”oli hukkaan heitettyä aikaa” (J 191). Hän iloitsee kissanpojan liikkeistä lattialla ja nauttii ”hevosen hampaiden rouskeesta”, joka on hänen korvissaan ”tarmokas, touhukas ja virkistävä ääni”, hänestä on ”mieluista vetäistä keuhkoihinsa talvisen ilman raikkautta — — ja tarkastella kuuta ja tähtien välkettä ounastellen sään kehitystä” (J 198). Haanpää oli itsekin luonnonystävä ja innokas ulkoilija ja urheilija.⁴⁵ Kataja tarkkailee ja ymmärtää ihmisiä; näiden heikkoudet ja kepposet korkeintaan huvittavat häntä. Hän nauttii saadessaan salakuuntelijana seurata tilannetta, jossa mökkiläinen kutsuu nimismiehen ja kirkkoherran sairavuoteelleen saadakseen sanoa näille vain haluavansa ”kuolla kahden ryövärin välissä” (J 240) — aivan varmasti temppu, josta myös Haanpää itse nautti. Veija Kataja ”kiertää myös esineen toiselle puolelle” nähdäkseen sen siitähän suunnasta. Talonpoika Veija Kataja on kuin Haanpää itse: ihmisten tarkkailijana ja ymmärtäjänä hän toimii kirjailijan roolissa.

6. Sivuhenkilöt *alter egona*

Kuten alussa totesin, Haanpää on vanhastaan pidetty maalaisköyhälistön kuvaajana ja sen asenteiden tulkkina. Yhdessäkään alaluokan edustajassa ei kuitenkaan ole niin paljon kirjailijan omia ajatuksia ja luonteenpiirteitä kuin talonpoikien henkilökuviissa. Talonpoikien hahmoissa esiintyvät miltei kaikki Haanpään keskeiset ihanteet: vapauden-

⁴⁵Kauppinen 1966, 59—62.

kaipuu, eläinten- ja luonnonrakkaus, ihmisten ymmärtäminen, riippumattomuus, itsenäisyys, ahkeruus, työnteosta nauttiminen ja jopa kaukunkien vieroksunta. Alaluokan edustajat ovat kyllä määrällisesti hiukan suurempi ryhmä hänen romaaneissaan, mutta mainitut epiteetit eivät juuri esiinny heidän yhteydessään.

Alimpiin sosiaaliluokkiin liittyvät asenteet ovat aina kirjailijan tahdon luomia: hän pyrkii tietoisesti ajamaan vähäosaisten asiaa. Vain ensimmäisissä romaaneissa tämä tahto vei hänet talonpoikien vastaiseen leiriin, vaikka näissäkin romaaneissa isännillä on Haanpään ominaisuuksia. Kun hän myöhemmissä romaaneissaan alkaa nähdä virkakunnan ja järjestelmän sekä talonpoikien että alimpien sosiaaliryhmien vastapoolina, kohdistuvat myös antipatiat ylimpien luokkien edustajiin. *Noitaympyrästä* alkaen herrat ovat olleet Haanpään suurimman vihan kohteina — herraviha on muuten sekin perinteinen ”sukupolvien takainen talonpoikainen vastenmielisyyden” tunne, kuten kirjailija itse asian ilmaisee (VST 244). Joka tapauksessa on väärin sanoa Haanpäästä vain ”työläiskirjailijaksi”. Hän on ehdottomasti sekä syntyperänsä että asenteidensa perusteella myös ”talonpoikaiskirjailija”. Jos hänet välttämättä on ”lokeroitava”, paras epiteetti olisi silloin ”suomalaisen maalaisväestön kuvaaja”.

Kaiken lisäksi Haanpäällä on joitakin yhteisiä negatiivisia piirteitä antipatian kauden talonpoikien kanssa. Päiväkirjan sivuilta paljastuu, että kirjailijalla on — voi sanoa — heikkoutena saituuteen asti ulottuva säästäväisyys.⁴⁶ Etenkin vaatteisiin ja majatalojen laskuihin menevät rahat aiheuttavat hänelle murhetta puhumattakaan viinaan ja korttipeliin tyhjentyneestä kukkarosta.

Vuosi vuodelta positiivistuviin talonpoikiin kohdistuviin asenteisiin vaikuttivat Haanpäässä pula- ja sota-aika, siis historialliset seikat ympäristötekijöiden lisäksi. Samalla kun asenteet muuttuivat positiivisemmiksi, tendenssi väheni ja huumori kasvoi. Varsinkin kahden viimeisen romaanin huumori kutkuttaa nauruhermoja, vaikka aiheet sinänsä ovat vakavia. Tendenssin katoamisen myötä väheni aiheiden poliittisuus.

Sota-aikaan liittyy yksi artikkelini aiheen kannalta oireellinen yksityistapaus. Tittelin- tai ammattinimen vaihdokset ovat aina heijastaneet Haanpään asenteita. Milloin hän on ilmoittanut ammatikseen ”työläinen”, milloin ”tukkijätkä”, mutta eipä juuri todellista ammattiaan ”kirjailija”, mitä tittelä hän tuntuu suorastaan kammoksuneen. Talvisotaan ilmoittautuessaan hän käytti ainoan kerran elämässään ammattinimeä ”maanviljelijä”.⁴⁷ Jo pelkällä ammatilla hän teki passiivista

⁴⁶Ks. Haanpää 1976, 14, 35, 68, 115, 140.

⁴⁷Ks. esim. Karonen 1985, 204.

vastarintaa järjettömänä pitämälleen sodalle; tosi elämässä hän ei koskaan ollut maanviljelijä, kuten ei työläinenkään. Sotaan mennessään hän olisi halunnut olla talonpoika, jotta riisto viljapelloilta olisi itsesään toiminut pasifismin aatteen puolestapuhujana.

Vaikka Haanpään romaaneissa talonpoikien osuus on lukumääräisesti suuri, he joissain teoksissa ovat vähäpätöisissä osissa. Tämä vähäpätöisyys ei merkitse mitättömyyttä: salaisia asenteita, piiloisia ihanteita ja paljon kirjailijanminää kätkeytyy näiden pienten roolien kuvaukseen. Haanpää oli luonteeltaan erakko eikä mielellään paljastanut persoonallisuuttaan ulkopuolisille. Oman minän piilottelu sivuhenkilöiden piirteisiin on ilmeisen tarkoituksellista: heiltä ja heistä lukijat ja tutkijat viimeksi etsivät kirjailijan omia ajatuksia ja asenteita.

AINESLÄHTEET

- HAANPÄÄ, PENTTI: *Teokset* 1—7. Keuruu 1976.
 KTT = *Kolmen Töröpään tarina* (1927). Teokset 1.
 HP = *Hota-Leenan poika* (1929). Teokset 2.
 NY = *Noitaympyrä* (kirjoitettu 1931). Teokset 3.
 IIV = *Isännät ja isäntien varjot* (1935). Teokset 4.
 VST = *Vääpeli Sadon tapaus* (kirjoitettu 1935). Teokset 4.
 SUS = *Syntyykö uusi suku* (1937). Teokset 4.
 TN = *Taivalvaaran näyttelijä* (1938). Teokset 5.
 K = *Korpisotaa* (1940). Teokset 6.
 YMS = *Yhdeksän miehen saappaat* (1945). Teokset 6.
 J = *Jauhot* (1949). Teokset 7.

KIRJALLISUUS

- ALLARDT, ERIK 1983: *Sosiologia* I. Juva.
 HAANPÄÄ, PENTTI 1976: *Muistiinmerkitöjä vuosilta 1925—1939*. Keuruu.
 HUTTUNEN, VEIKKO 1968: *Kansakunnan historia*. 6. Täysivaltainen kansakunta 1917—1939. Porvoo.
 JUTIKKALA, EINO 1982: Omavaraiseen maatalouteen. *Suomen taloushistoria* 2. Toim. Jorma Ahvenainen, Erkki Pihkala ja Viljo Rasila. Helsinki.
 KARONEN, VESA 1971; Pentti Haanpään individualismi. KSV 25.
 KARONEN, VESA 1983: Haanpään veijari kummittelee taas. Helsingin Sanomat 23. 1. 1983.
 KARONEN, VESA 1985: *Haanpään elämä*. SKST 419. Pieksämäki.
 KAUPPINEN, EINO 1956: Tunteaton Pentti Haanpää. Esipuhe teoksessa Pentti Haanpää: *Teokset* I. Keuruu.
 KAUPPINEN, EINO 1966: *Pentti Haanpää* I. Nuori Pentti Haanpää 1905—1930. Keuruu.

- KAUPPINEN, EINO 1977: Alkusanat teoksessa Pentti Haanpää: *Kirjeitä kahdesta sodasta*. Pentti Haanpään kirjeet vaimolleen Aili Haanpäälle talvisodasta ja jatkosodasta. Keuruu.
- KINNUNEN, AARNE 1982: *Haanpään pitkät varjot*. Pentti Haanpään kertomataiteesta. Keuruu.
- KOSKENNIEMI, V. A. 1929: Arvostelu teoksesta Hota-Leenan poika. Valvoja-Aika.
- KOSKENNIEMI, V. A. 1951: Arvostelu teoksesta Jauhot. Valvoja.
- KOSKIMIES, RAFAEL 1940: Arvostelu teoksesta Korpisotaa. Valvoja-Aika.
- LAITINEN, KAI 1981: *Suomen kirjallisuuden historia*. Keuruu.
- LEIMU, PEKKA 1978: Varusmieskuvaukset kirjallisuudessa. Kotimaisen kirjallisuuden laudaturtutkielma. Turun yliopisto.
- MERI, VEIJO 1974: Pentti Haanpään henkinen kehittyneisyys. *Kuviteltu kuolema*. Keuruu.
- PALMGREN, RAOUL 1965: *Työläiskirjallisuus (proletaarikirjallisuus)*. Kirjallisuus- ja aatehistoriallinen käsitteiselvittely. Porvoo.
- PALMGREN, RAOUL 1983: *Kapinalliset kynät*. Itsenäisyysajan työväenliikkeen kaunokirjallisuus I. Juva.
- PALOMÄKI, ULLA 1984: Sosiaaliisiin luokkiin liittyvät asenteet Pentti Haanpään romaani-taiteessa. Henkilökuvauksen näkökulmia. Kotimaisen kirjallisuuden laudaturtutkielma. Turun yliopisto.
- PEKKANEN, TOIVO 1945: Kevään uutuuksia. Suomalainen Suomi.
- PENNANEN, JARNO 1935: Talonpojat tulevat. Kirjallisuuslehti.
- RAUHALA, URHO 1966: *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus*. 1960-luvun suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus ammattien arvostuksen valossa. Helsinki.
- SAARENHEIMO, KERTTU 1966: *Tulenkantajat*. Ryhmän vaiheita ja kirjallisia teemoja 1920-luvulla. Porvoo.
- SAARENHEIMO, KERTTU 1984: Turmeleva kaupunki. Näkökulma suomalaisen proosan miljöökuvaukseen 1920- ja 1930-luvulla. *Hurma ja paatos*. Näkökulmia 1920- ja 1930-luvun kirjallisuuteen. Toim. Ulla-Maija Juutila, Kerttu Saarenheimo ja Päivi Lappalainen. Turun yliopisto. Kirjallisuuden ja musiikkitie-teen laitos. Sarja A. N:o 9. Turku.
- SALLAMAA, KARI 1975: Mietteitä Pentti Haanpäästä. Kulttuurivihkot 5/1975.
- SEPPÄ, ANTTI 1977: Pentti Haanpää, aikansa ja ympäristönsä kuvaaja — II. Ei tukkijät-kä vaan kirjailija. Etelä-Suomen Sanomat 13. 3. 1977.
- SUVANTO, ANTTI 1982: Raha- ja luottomarkkinat. *Suomen taloushistoria* 2. Toim. Jorma Ahvenainen, Erkki Pihkala ja Viljo Rasila. Helsinki.
- TARKIAINEN, V.—EINO KAUPPINEN 1967: *Suomalaisen kirjallisuuden historia*. Neljäs painos. Helsinki.
- TURTIAINEN, ARVO 1935: Suomalaisen talonpojan kohtalonvuosien historia. Tulenkantajat 14. 12. 1935.
- VARPIO, YRJÖ 1982: Haanpään huijarien esikuva. Viimeisestä sotavangista Taivalvaaran näyttelijäksi. Helsingin Sanomat 31. 12. 1982.

ULLA PALOMÄKI: *Ein Apostel der Bauern. Die Bauern in den Romanen Pentti Haanpääs*

In dem Aufsatz wird aufgrund von 10 Romanen Pentti Haanpääs ein Bild erarbeitet, das diese vom Mittelstand der finnischen Gesellschaft geben. Bei Haanpää verkörpern vor allem Bauern diesen Mittelstand.

Seine Einstellung zu den Bauern ist Veränderungen unterworfen gewesen, Veränderungen, die sich in drei Phasen ausdrücken. Vereinfacht kann von einer Phase tendenziöser Antipathie, einer Phase tendenziöser Sympathie und einer Phase untendenziöser Sympathie gesprochen werden.

In seinen ersten Romanen empfindet Haanpää den Bauern gegenüber jene tendenziöse Antipathie. Die Romane schildern die Häuslerzeit, womit sich die Konstellation "Häusler-gegen-(Groß)Bauern" sozusagen von selbst ergibt. Die Bauern werden in dieser ersten Phase karikiert. Ihnen werden Eigenschaften wie Geiz, Habgier, Erbarmungslosigkeit und Härte zugeschrieben. Sie werden als Menschen dargestellt, die ihre Arbeiter ausbeuten und bis zum letzten Schweißtropfen ausnutzen. Körperliche Arbeit ist der einzige Maßstab für den Wert des Menschen. Wer andere Arbeit verrichtet, gilt als Müßiggänger. In diesem letzten Punkt werden die Bauern so gesehen, wie sich der Schriftsteller selbst sieht: Haanpää betrachtete schriftstellerische Tätigkeit als Tätigkeit von Schwindlern.

Die Phase tendenziöser Sympathie setzte mit den Hungerjahren ein und den Zwangsversteigerungen der Bauernhöfe, die diese Jahre mit sich brachten. Hier ist auch der Anfang zu Haanpääs politischer Phase zu suchen: Dem kapitalistischen Gesellschaftssystem und der sich herrenmäßig gebärdenden Beamtenschaft wird die Schuld an der schutzlosen Lage der Bauern zugeschrieben. Die Schilderung der Bauern wird allmählich psychologisch vertieft und vermittelt mehr und mehr etwas von Haanpääs eigener Gedanken- und Gesinnungswelt. Selbständiger bäuerlicher Arbeit wird immer größere Bedeutung zugemessen: Arbeit wird für den, der sie verrichtet, zur Freude. Und dieser Freude beraubt man ihn. Die Zuspitzung der Verhältnisse bekommt programmatischen Charakter.

Die dritte Phase, die Phase reiner Sympathie, beginnt mit den Romanen der Kriegszeit. Das friedliche Idyll eines Bauernhofs, die jährliche Bestellung der Äcker sind der vernünftige Gegenpol zur Unvernunft des Krieges. In der Schilderung der Bauern finden sich fast alle Ideale und Charaktereigenschaften wieder, die Haanpää als seine eigenen empfand: Sehnsucht nach Freiheit, Liebe zu Tieren und zur Natur, Selbständigkeit und Humor, mit einem Wort Bewunderung des "gesunden Menschenverstands". Der letzte Roman führt den Archetypus dieser Phase vor, den Bauern Kataja, der noch nach Art Haanpääscher Bauern insgeheim den alten Haß gegen die Herren empfindet.

In den Romanen Haanpääs kommen mehr Vertreter der unteren Stände vor als Bauern. Auch als Hauptfiguren treten erstere häufiger auf. Dennoch sind es die Bauern, die das Fühlen und Denken des Schriftstellers am meisten zum Ausdruck bringen. So gesehen ist Haanpää als Schriftsteller nicht nur "ein Mann der Arbeiter", sondern schon aufgrund seiner Gesinnung und Herkunft "ein Mann der Bauern".